

prof. V. Čech

J. A. Kocourek
M. R.

DĚJE

mocnářství Rakousko-Uherského.

Pro střední školy

upravil

FRANTIŠEK SOBEK.

Čtvrté, pozměněné vydání.

Schváleny výnosem vys. c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne
5. června 1897 č. 9865.

Cena 80 kr. = 1 K 60 h.,
váz. 1 zl. = 2 K.

V PRAZE
NAKLADATEL I. L. KOBER KNIHKUPECTVÍ.
1897.

to

7
ČESKÁ KNIHOVNA
FYZIOLOGICKÉ FAKULTY
1. DEC 1930
V 1330
202003

Knihtiskárna I. L. Kobra v Praze.

Doba první.

Od nejstarších zpráv do konce stěhování Slovanův
(600 př. Kr. — 630 po Kr.).

§. 1. O nejstarším obyvatelstvu.

[*Keltové, Thrakové a Slované.*] Podobá se pravdě, že v krajích nynějšího mocnářství Rakousko-Uherského za nejstarších časů bydleli různí národové původu slovanického, germánského a thrackého, o jejichž osudech však nic nám není známo. Asi v VI. stol. př. Kr. přibyli k nim Keltové nebo Gallové, jižto tehdy z nejzápadnějších zemí Evropy hnuli se na východ a zabrali během dlouhé řady let největší díl našeho mocnářství; v Čechách, na Moravě a v sousední části Uher usadili se jmenovitě Bojové, nejmohutnější kmen keltický, po němž Čechy u mnohých národův obdržely jméno (Bojohemum, Bohemia, Böhmen a j.); v Tyrolsku, Přímoří, Kraňsku a v jihozápadním Charvátsku vedle různokmenných Keltův (Taurisků, Skordisků a j.) udrželi se a pomísili s nimi národové kmene thrackého; v Dalmacii zůstali mnohočetní Illyrové; v Sedmihradsku a v sousedním kraji uherském mocní Dakové kmene thrackého; ve středních Uhrách někteří zbytkové Slovanů, jižto také v Haliči a širých rovinách ruských a polských obývali od starodávna. K různému tomuto obyvatelstvu přidružili se brzy ještě Řekové a Italové.

[*Řekové a Římané.*] Řekové do Dalmacie a jiných zemí přímořských dojížděli za obchodem; zalidnili mnohé sousední ostrovy a založili tam již na počátku IV. stol. před Kr. i některá města (ku př. Epidaurus — starý Dubrovnik, Tragurium — Trogir a j.). Když obchodníci řečtí stíháni byli od Dalmatův loupežením, dožádali se pomoci u Římanů (228), již všechny illyrské kmény dlouhými a krutými válkami si podrobili a na odrázení nepřátelských útokův i ku podpoře

obchodu slavný přístav Aquileji založili (181) a starobylé Tergeste (Terst) opevnili.

§. 2. Záhuba Keltův. Říše Marobudova. Dakové.

Keltové živil se původně lovem a chovem dobytka, nejraději však lupem, jež provozovali na válečných výpravách proti sousedům. Prodlením času přivyknuvše si krotšímu způsobu života přebývali ve všech i městech; tu však náhle vyrušeni byli od svých sousedů severních, divokých národů germanských, jimž lov a válka byly nejmilejším zaměstnáním a stěhování obyčejem.

První z Germanů pustošili krajiny našeho mocnářství Cimbrové. Opustivše sídla svoje na půlostrově Jutském kolem r. 115 př. Kr. a sjezdívše rozličné části Evropy, udeřili na Boje české, ale jsou od nich poraženi; pak zdrancovali země alpské i Pyrenejský půlostrov a ve spolku s německými Teutony také Gallii; konečně byli od vojévůdce římského Maria zničeni, když strojili se vniknouti do Itálie. (102 a 101).

Od té chvíle Keltové se všech stran tísněni byli od nepřátel, jimž jsouce nesvorní nikterak nemohli odolati; od severu dotírali na ně Germani, od jihu Římané, od východu Dakové.

Markomanni a Kvadové, kmenové prý suevští, od Baltského moře se zvednuvše vydali se na výboje v jižním sousedstvu; Markomannů některá část vnikla do Čech, ale hlavní jádro jejich na pravé Podunají v Uhrách, Kvadové opanovali nynější Moravu, Slovensko a Dolní Rakousy až k Dunaji (asi 42 př. Kr.). Brzy po tom podmanili si Římané všechny země alpské, a Markomanni podunajští uleknuvše se blízké jejich moci obrátili se vedením krále svého Marobuda z krajín nyní uherských ke svým soukmenovcům v Čechách a dílem vyhubivše, dílem v otroctví uvedše Boje v jejich zemi se usadili r. 12 př. Kr. Především sídla Markomannů v Uhrách opanovali hned Římané a převedli tam z Illyrie rozličné národy, hlavně Pannony, po nichž ona část Uher nazvána Pannonií.

Marobud (12 př. Kr. — 19 po Kr.), upraviv si vojsko dle vzoru římského, zřídil mohutnou říši od Dunaje až do krajín blízkých moře Baltského; kromě jiných národů také Kvadové byli mu poddáni. Ale ani v nových sídlech svých Markomanni netěšili se dlouho pokoji. Vzplanula válka mezi knížetem Hermannem, proslaveným vítězem nad Římany, a Marobudem, v níž tento byv poražen ihned pozbyl největšího počtu svých poddaných a brzy potom přinucen i prehnouti ze své říše (r. 19); útulku poskytl mu Římané v Ravenně (+ 37).

Odtud Římané, vkládající se v domácí sváry Markomannův a Kvadův, usazovali jim zvláštní panovníky po své libosti.

Dakové zřídili v prvním stol. př. Kr. mocnou říši působením slavného svého krále Boerebisty, jenž poraziv Kelty usedlé na pravém břehu dunajském, tuto zemi v poušť obrátil (kolem r. 48 př. Kr.); avšak brzy potom zabit jest od svých, a říše Dacká se rozpadla. K novému rozkvětu přivedl ji Decebalus, panovník udatý a důvtipný, jenž však zavinil i její zkázu. Zapudiv sarmatské Jazygy, jižto kolem r. 40 přitrhli z Asie do východních Uher, za Tisu, týral loupežemi sousední krajiny římské. Ve válce odtud vzniklé vítězil s počátku, konečně však od císaře Trajana, jenž dal zříditi Appollo-dorem přes Dunaj nedaleko Železné Brány mohutný most, jehož zbytky dosud viděti, v rozhodném boji jsa poražen vzal si život, a Dacie učiněna provincií římskou (104—274). »Trajanův sloup« hlásá slávu těchto vítězství císařových.

§. 3. / Kulturní obraz provincií římských na půdě rakousko-uherské.

Všechny země dnešního mocnářství Rakousko-Uherského na pravo od Dunaje patřily od r. 12 př. Kr. Římanům. Istrie a jižní Tyroly pokládány za část Italie, v ostatku zřízeno čtvero provincií: 1. Rhaetie s Vindelicíi, nynější střední i severní Tyroly a Bavorsky až k Dunaji; 2. Noricum, zaujímalo Rakousy, Štýrsko a Korutany; 3. Pannonie, byla omezena Kupou, Savou a Dunajem, na západě zabírajíc východní část Dolních Rakous i Štýrska a veškeru Kraňsko; 4. Dalmacie, na jih od Kupy a Savy, od Adriatského moře ke Drině. Přivtělením k říši Římské země tyto i Dacie ocitly se na dráze rychlého rozvoje, any ostatní kraje našeho mocnářství trvaly ještě na nízkém stupni vzdělanosti.

Posádky vojenské, zvláště podél Dunaje rozložené, udržovaly obyvatelstvo v tuhém poddanství, a celá soustava státních úředníků spravovala všechny věci s velikou přísností a zřítností. Odtud vzbázely provinciálům ovšem těžké útisky, ale byly jim mnohonásobně nahrazovány. Ve všech částech země založeny silnice, mosty a vodovody; při silnicích rychle vzrostla lidnatá města: kromě starobylého Epidaura, Traguria, Tergeste i Aquileje Tridentum u předležitě cesty z Verony přes Brenner k Dunaji, Aemona (Lublaň), Poetovio (Ptuj), Celeja (Celje), Lentia (Linec), Lauriacum (Lorch blíž Enže), Vindobona (Videň), Carnuntum (u Hainburka), Aquincum (Budín), nádherné Sirmium (jz. od Nov. Sadu), Siscia (Sisek), Apulum (Karlův Bělehrad) a j. v.

Správu v městech měli v rukou samosprávní úřadové, živnostníci pak sestupovali se v cechy (kollegia), jejichžto zřízení dospělo vrcholu již v II. a III. věku; v Aquileji bylo asi 35 cechův; kromě toho zakládány také rozmanité spolky, ku př. vysloužilců, herců, gladiatorův a j.

Ze živností jen lesnictví leželo ladem, jmenovitě v krajinách přímořských, kde celé lesy obětovány stavbě lodí; ale za to kvetlo rolnictví, vinařství, zahradnictví, chov dobytka i dolování, v němž vynikli se již Keltové i Dakové. Říman učinil i v tom značný pokrok; nad Araňoši dobýval drahých kovů, v okolí nynějšího Hüttenberka železa, kde dnes Hallstadt, soli; znal mnohé minerální prameny naší říše a zřídil si při nich velikolepé lázně. Tkaní vlny bylo obecnou a hotovení předmětů bronzových, zlatých i stříbrných žádnou vzácností; věci hliněné »barbar« pořizoval pracně rukou a sušil při ohni otevřeném, vzdělaný jih měl k tomu hrnčířský kruh i pec a dával jim tudíž formu ušlechtilou.

Všechny kraje naší vlasti od pradávňích časů byly v živém spojení s přímořím; za doby římské pak obchod po četných a pohodlných cestách vnikal do koutů nejodlehlejších. Hlavní tržiště byla na jihu: Sirmium, Aquileja a Milán, na sz. Juvavum, na sv. Carnuntum; zvláště do Sirmia a Aquileje scházeli se obchodníci vyměňující za domácí suroviny a za otroky olej, víno, koření, nářadí, oděv, zbraň, okrasy a římské peníze. Zbytky velikolepých staveb římských ve všech předních městech, jako paláců, bran, lázní, chrámů, divadel (u Pulje), svědčí jasně o tom, kterak se tam rozhostil život římský se všemi svými přednostmi i stránkami stinnými.

Křesťanství jalo se podle legend zapouštěti kořeny již v I. věku, podle historických pramenů na sklonku III. století, a to zprvu v městech; Salona, Sirmium a po něm Aquileja byly metropole. Venkov zůstával té doby při pohanství.

Vlivem četných italských osadníků provincialové rychle osvojovali si jazyk latinský a římskou vzdělanost a posléze nabyli i římského občanství; mnozí pak z nich zaujímali v širokém proudu římského života místa veledůležitá.

§. 4. Stěhování Germanův 166—568. Hunnové 375—453.

[*Válka markomanská 166—180.*] Od dob Cimbrův a Teutonů Germani neodvažovali se po 250 let najížděti za Dunaj; když však Gotové, vypuzeni byvše nejspíš od Slovanů ze sídel svých na Visle a na moři Baltském, počali se tlačiti na jižnější národy německé:

tito hnuli se proti říši Římské. I vzplanula válka markomannská, k níž četní národové, zejména Markomanni, Kvadové a Jazygové, učinili veliký spolek. Třikrát vtrhli hluboko do zemí zadunajských a hrozně tam hospodařili, třikrát však od mohutného císaře Marka Aurelia byli zase zahráni; v 15. roce války zemřel Aurelius v ležení svém u Vindobony (180), a syn jeho učinil s nepřáteli mír, jehož však tito po krátkém čase přestali zachovávat.

[*Gotové.*] Vznikly zajisté v říši Římské po smrti Marka Aurelia zlé nepořádky, jež stále strašlivější nabývajíce podoby usnadňovaly Němcům nájezdy, které s hroznými záhubami všech zemí za Dunajem provozovali téměř každoročně. Císař Aurelianus znamená, kterak nemožno obhájit Dacie, zanechal ji r. 275 Gotům; tito pak si podmanili mnohé sousední kmeny germanské, mezi nimi Gepidy, v Zátisí na jih až k řece Maroši usazené. Gotové rozestupovali se ve Wisigoty (Západní Goty) a Ostrogoty (Východní Goty); království Wisigotské rozkládalo se z východních Uher až k Dněstru, Ostrogotské mezi Dněstrem a Donem; obojí zahrnovalo v sobě mnohé kmeny slovanské.

[*Hunnové 375—453.*] Za následujícího věku Římané oblíbili sobě k účinnému odražení nepřátelských vpádů rozsazovati zástupy zajatých barbarů po zpustlých krajinách říše a přijímatí je do vojenské služby, a to takovou měrou, že staly se jádrem vojska římského, v němž náčelníci jejich docházeli nejvyšších důstojenstev a tím i veliké moci ve státě; aby pak pořádek lépe mohl býti zachováván, dělivalo se několik císařů dobrovolně o říši. Těmito prostředky skutečně odpiráno toho času nájezdům barbarů vydatněji než dříve, tak že větším dílem nezasahovaly hlouběji než do provincií pomezních.

Záhy však ona opatření objevila se nedostatečnými. Ve IV. stol. přivalili se ze střední Asie do Evropy Hunnové, kočovný kmen turecký, aby si vyhledali nových sídel. Postavou byli malí v plecích širocí, pohybův obratných, hlavně pak vynikali jízdou na koni. Jsouce otužilí ke snášení všeliké psoty, hladu i žízně, každému nepříteli byli nebezpeční. R. 375 podmanili si říše obojích Gotů, vynutili roční poplatek na císaři římském Theodosiovi *) a neslychaným úprkem rozšířili panství své na národy v Uhersku bydlícími až k Dunaji, nad Slovaný v širých krajinách ruských i zatatranských, ba i nade Kvady a Markomanny.

*) Theodosius rozdělil říši při smrti své r. 395 dvěma synům; země našeho mocnářství, pokud náležely Římanům, připadly tím k říši Západořímské.

Kmeny germanské mezi Odrou a Labem, utíkající krutého poddanství hunnského, vrhly se na země římské s takovou tíhou a v takovém množství, že se z nich vypuditi již nedaly; od té chvíle na území druhdy římském vznikají říše národů germanských.

Když uvázal se ve vládu nad Hunny Attila (424—453), přijímám »bič boží«, vzplanuly zlé války mezi ním a říšemi římskými. Dobyv Pannonie usadil v ní Ostrogoty a vydal se pak na výboje do nejzazších konců říše Západořímské. S půl millionem bojovníků sebraných ze všech podmaněných národů zdvihl se od Tisy přes Rýn do Gallie; zpoustu, kterou ohromné toto vojsko způsobilo všude, kudykoli se bralo, nejlépe vyznačuje staré přísloví, že tráva neroste, kam stoupne kopyto koně Attilova. V polích u Katalauna (Châlons nad Marnou) postavil se mu statečný Aëtius, velitel vojsk římských a spojeneckých; tu jest Attila poražen bitvou krvavou r. 451, v níž padlo více než 160.000 lidí; Attila vrátil se do Uher.

Rok potom vypraviv se do Itálie, dobyl a rozbořil Aquileji, zpustošil zemi a zdrancoval téměř všechna města v horní Itálii; obyvatelé přechali na nepřístupné laguny a založili tam slavné Benátky 452. Roku 453 smrt nenadálá přetrhla další zámysly Attilovy. Říše jeho rozpadla se nesvorností; národové poddaní svrhli se sebe panství hunské, před jinými Ostrogotové v Pannonii a Gepidové v uherském Zátísi a Sedmihradech; některé zbytky Hunnův uchýlily se na pobřeží černomořské, kde zanikly.

[*Záhřba Markomannův a Kvadův 451. Konec říše Západořímské 476.*] Tenkráté Markomanni a Kvadové zmizeli ze sídel svých zahynuvše, jak se za to má, na veliké výpravě Attilově. Zároveň rozebrána jest od Germanů říše Západořímská, k níž konečně náležely již jen Itálie, Dalmacie a části Rhaetie i Norika; l. 476 prohlásil se pánem těch zemí germanský kníže Odoakar, dotud náčelník vojska římského, a učinil tak císařství Římskému konec.

V těchto přesmutných dobách po 30 let působil v alpských zemích norický mnich i apoštol sv. Severin, jsa jediným těšitelem i rádcem provinciálův a požívaje veliké vážnosti také u Germanův.

[*Ostrogotové 489—553.*] Od r. 476 císařové východořímscí, pokládající se za dědice říše Západořímské, usilovali nabýti Itálie. Proto vedle jiných ještě příčin císař Zeno pohnul krále ostrogotského Theodoricha, aby Odoakara hleděl zbaviti panství. I zvedl se Theodorich r. 489 s národem svým z Pannonie, po pětiletém tuhém zápase zabil zrádně Odoakara a stal se l. 493 sám panovníkem Itálie, Dalmacie, Pannonie, Norika i Rhaetie, zemí tehdy na mnoze zpustlých a liduprázdných; později přinutil, jak se zdá, ku poslušenství také

rozličné kmeny germanské, kteří se byli usadili mezi Brennerem, Enzí a horním Dunajem a měli společné jméno Bavorův.

Theodorich byl panovník mocný, moudrý a spravedlivý, jenž miloval vědy a umění, obnovoval a zveleboval města, obchod i průmysl a za 33 léta panování svého zachovával pokoj skoro se všemi sousedy. Po jeho smrti (526) však nastaly v říši Ostrogotské domácí rozbroje. Z nichž vzav sobě příležitost k válce císař řecký Justinian potřel a zničil Goty skrze slavné vojevůdce své Belisara a Narseta (535—555); Itálie s Dalmácií, dolejší Pannonií a jižní Rhaetií dostala se pod žezlo řeckého císaře, Bavorsy připravil pod vrchní panství své král franký Theodbert, jenž vládl staré Gallii a všem zemím odtud až po Šumavu.

[*Longobardi 550—568.*] Do Norika i Pannonie na jih až ke Dravě přestěhovali se téhož času Longobardi, nabyvše těch zemí od Justiniana, jemuž pomáhali proti Ostrogotům. Na východě dělil je Dunaj od Gepidů, s nimiž vedli časté a krvavé války; posléze král longobardský Alboin spojiv se s Avary, již právě tehdy vnikli do Uher, Gepidy zničil, a Avarové usadili se v zemi jejich (567). Brzy potom Alboin s veškerým národem svým odešel do Itálie a založil tam království Longobardské r. 568.¶

Skutkem tímto skončilo se více než šestisetleté stěhování kmenů germanských, jímž vzdělanost římská i křesťanství na půdě našeho mocnářství vzaly zkázu až na nepatrné zbytky v důležitějších městech, jež pak se stala semenišťem nové osvěty křesťanské. V zemích od Germanův opuštěných usazovali se mezitím kmenové národu slovanského. / m

§. 5. Slované. Avari.

[*Stěhování Slovanův.*] Z pravlasti své v širých rovinách polských a ruských četné slovanské kmeny jaly se stěhovati v II. stol. po Kr. a do VII. věku osadily východní polovinu dnešních Němec až k Labi a Sále, největší díl zemí nyní rakousko-uherských a hnedle všecken půlostrov Balkánský.

[*Čechové.*] Z rakouských zemí od starodávna obydlena byla od Slovanův nynější Halič, jejíž hornatá část slula prý domácím jménem Veliké Charvátsko, širé končiny severní Veliké nebo Bílé Srbsko. Z Velikého Charvátska přestěhovali se dle pověsti v 2. polovici V. věku Čechové, jsouce vedeni Čechem, do někdejšího Bojohema a usadili se v zemi tak, že každý kmen pro sebe bydlel. Střed země kolem Řípu a Prahy zabral hlavní kmen Čechův, jehož

jménem přezván všechen národ i země; od Čechů na severozápad až ku pomezí sedělo mohutné plémé hrdých Lučanů, na Ohři Sedličané, kolem Děčína Děčané; v nynějším Litoměřicku Lémuzi; východně od těchto, od Labe až k severnímu pomezí Pšované; na hořejší Jizeře Charváti, v potomním kraji Kouřimském Zličané, v Budějovicku Dúdlebové.

[Moravané.] Zároveň s Čechy nebo něco později přišli Moravané a zabrali Moravu, Slovensko v Uhřích a Dolní Rakousy až k Dunaji; kromě nich na Moravu vnikly kmeny lešské nejspíše od severovýchodu a charvátské od východu.

[Malorusové a Slované.] Na východ od Moravanů touže skoro dobou překročili předkové nynějších Malorusů z Haliče přes Tatry a rozšířili sídla svá do nejvýchodnější strany hořejších Uher; Slované a Antové zabrali v VI. stol. Dacii.

[Avarů, Korutané (Slovinci), Srbové a Charváti.] Všem těmto kmenům, sotva se usadily v nových vlastech, stali se nejhroznějším nepřítelem Avarové, příbuzní Hunnův. Přikvačivše do horních Uher r. 563 s chaganem svým Bajaneim, uvedli v kruté poddanství všechny Slovany uherské až k Dunaji a Moravany i Čechy; r. 567 usadili se v zemi druhdy Gepidův (str. 7), a když Longobardi do Itálie odtáhli, vzali také Pannonii i Norikum a zalidnili obyvatelstvem slovanským, převedše je větším dílem násilně ze Zakarpatí. Tito Slované, sídlem v Kraňsku, Štýrsku, Korutanech, v tyrolském údolí Bystřickém a Dolních Rakousích na pravém břehu dunajském, nazývali se Slovany korutanskými nebo Slovinci a jejich země Karantanií.

Ze Slovanův Avarové rozmnožovali také vojska svá, válčice téměř ustavičně se všemi sousedy, předem s císaři východořímskými. Ve válkách těchto Avary vydatně podporovali Slované a Antové a stěhovali se při tom na Balkánský půlostrov v takovém množství, že za císaře Heraklia (610—641) zbývala Řekům již jen Thrakie a pomohli s důležitějšími městy, všechen ostatek půlostrovu od Dunaje až do nejjižnějšího cípu náležel Slovanům; severozápadní čtvrti zmocnili se tehdy brannou rukou Srbové a Charváti. Hned potom Slované balkánští stali se ze spojenců Avarův jejich nepřáteli a kladli jejich plenům statečný odpor. Tehdy vzaly zkázu Salona i Epidaurus a obyvatelstvo jejich uchýlilo prý se u valném počtu do Dubrovníka, města obchodem nově vzkvétajícího. >

Doba druhá.

Od konce stěhování národů po bitvu mohačskou
(630—1526).

Část I.

Od konce stěhování národů po záhuby Veliké
Moravy 630—906.

A. Nejstarší říše slovanské.

§. 6. Říše Srbův a Charvátův 630—850.

Srbocharvátí založili trojí knížectví: 1. Srbské, mezi mořem Jaderským, dolní Savou a Vrbasem, ježto však rozdrobilo se brzy na župy skoro samostatné; 2. Dalmatsko-charvátské, v Dalmacii, v části nynějšího pomoří charvátského a Bosny, kdež hlavním městem byl Bělgřad (Zara vecchia); 3. Pannonsko-charvátské, mezi Dravou a Savou, v němž Charvátí se Slovinci žili pomíchání a hlavním městem měli Sisek. Z měst, jež Byzantincům zůstala v rukou šířilo se mezi Srbocharvátý křesťanství.

Obě knížectví charvátská přinutil r. 789 Pippin, syn Karla Velikého, tehdy italský místodržitel, k ročnímu poplatku, odkud brzy vzniklo plné poddanství. Jakmile však říše Francká sama v sobě se rozpadávala, Charvátí pannonská, vedeni jsouce knížetem svým Ljudevitem, hned se vzbouřili. První ten pokus (819—823) nezdařil se, neboť Borna, kníže dalmatskocharvátský, věren jsa Frankům, zdvihl meč proti Ljudevitovi, a Charvátí zůstali pod svrchovaností franckou, až jim zjednal plnou samostatnost kníže Trpimír k. r. 850.

§. 7. Říše Samova 623—662.

Touž dobou, kdy Slované na Balkánském púlostrově setřásli jho avarské, také Čechové, Moravané a Korutané z něho se vysvobodili.

Po mnohých letech strastného poddanství postavil se r. 623 v čelo Čechů výtečný vojevůdce Samo, snad Slovan mezi Franky usedlý, a poraziv několikrát Avary, zvolen jest od vděčných Čechů, Moravanů a Korutanů králem r. 627. Takto vznikla první říše slovanská, o níž dějiny se zmiňují. Na ni hned udeřil král francký Dagobert; Samo však potřel jeho vojsko třídenní bitvou u Vogastisburka l. 630 a rozmnožil potom říši svou ještě kmeny srbskými na půlnoc od Čech. Avšak po Samově smrti (662) říše jeho se rozpadla a Čechům, Moravanům i Korutanům panovaly odtud rozličné rody knížecí.

B. Děje říši vzniklých z království Samova.

1. Knížectví Korutanské. Avari.

§. 8. Knížectví Korutanské 662—788.

Z malých těchto říši pozbylo samostatnosti nejdříve knížectví Korutanské.

Avarové totiž používající rozdrobenosti západních sousedů svých soužili je častým loupežením; když l. 738 učinili divoký vpád do Bavor, kníže korutanský Boruta, prvý, o němž po smrti Samově děje se zmínka, hledal proti nim záštitu ve spolku s Bavory, na říši Francké závislými. Bavorský vévoda Odilo učinil po žádosti Borutově, ale snažil se odtud přivésti Korutany pod svou moc prostředkem víry křesťanské. Již Boruta přijal křest a musil zároveň syna svého Gorazda a synovce Chotimíra nechati při dvoře bavorském za rukojmí. Této rostoucí moci Odilovy obáváje se francký majordomus Pippin Malý, poručil mu po smrti Borutově, aby nebránil Gorazdovi, a když tento po třech letech zemřel, Chotimírovi (745 až 757?) uvázati se v knížectví Korutanské. Chotimír ochotně podpořoval biskupa salzburského Virgilia, apoštola Korutanův, v jeho usilování o křesťanství, ale výsledky těchto snah zůstávaly jen na povrchu; ano po smrti Chotimírově mocná strana národní učinila pokus zbaviti se křesťanství a nadvlády bavorské, ale bavorský vévoda Thassilo III. (748—788) přivedl tyto snahy na zmar (772), a kníže korutanský Vladuch vrátil se do šlépějí Chotimírových. Další záměr Thassilův, zříditi z Bavor a Korutan za pomoci Avarů panství samostatné, překazil král francký Karel Veliký zbaviv jej r. 788 důstojnosti i země, jež stala se provincií veliké říše Francké.

§. 9. Záhuba Avarův (791—800).

Aby pomstil loupežné nájezdy Avarů do své říše, Karel zdvihl r. 791) proti nim válku. Spojen jsa s Čechy a Moravany vnikl s trojím velikým vojskem do země jejich a přirazil až k Rábě; v ostatní zemi své Avarové odpírali ještě několik let jeho moci, až pak rozepře domácí usnadnily jejich podmanění. Syn Karlův Pippin, tehdy místopřítel italský (r. 796), dobyl konečně i hlavního jejich hrnku mezi Dunajem a Tisou a zmocnil se veškerých pokladův od staletí tam nahromaděných. Všecka země Avarů na pravém břehu Dunaje v Rakousích a v Uhřích i největší část levé strany v nynějších Dolních Rakousích vtělena tehdy v říši Franckou; v ostatních Uhrách zbytkové Avarů byli brzy potom podmaněni od Bulhářů, již do zpuštěné země převedli Slované z Balkánského púlostrovu; v Sedmihradech pak Rumuni jinak Valachové, potomci pořímanělých Daků, smíšených se Slověny, zřídili zvláštní knížectví. Tak zanikla říše Avarská l. 800.

§. 10. Zřízení zemí alpských za Karla Velikého.

Do krajů Avarům odňatých Karel uvedl větším dílem Moravanů ze Slovenska. Země v Uhřích na pravém břehu dunajském dostala opět své starobylé jméno Pannonia; země mezi Enží a Rábou pak, počítána jsoucí za novou část říše Francké, slula markou Avarskou jinak Pannonskou nebo Východní. Při Jaderském moři byla marka Furlandská, obsahující také Přímoří a Krajinu; mezi oběma markami rozkládalo se Korutansko, zahrnující v sobě dnešní Štýrsko a Korutany. Ve všech těchto zemích Karel Veliký zavedl touž správu, jako v ostatní své říši, rozděliv je na jednotlivá hrabství, v nichž všechu moc politickou i vojenskou odevzdal do rukou hrabatům.

Zároveň s touto změnou zaváděno v zemích alpských křesťanství. Karel Veliký, jsa od roku 800 císařem římským a nejvyšším ochráncem církve, pečoval po veškeré říši své o rozvoj křesťanské víry, s níž zároveň šířila se i všeliká vzdělanost; neboť církve katolická a duchovní ujímali se nejhornlivěji věd, umění a šlechtění mravův a způsobili ve všech těch stránkách poněmáhly pokrok. Pannonie a bývalé knížectví Korutanské na s. od Dravy přiděleny jsou (r. 811) k biskupství Pasovskému, jež náleželo k arcibiskupství Salzburskému, země na j. od Dravy patřily k patriarchatu Aquilejskému. Žel Bohu, že Karel šíření křesťanské víry nebyl bedliv z pobožného zápalu,

nýbrž aby církevním svazkem pevněji zakotvil své panství; tím bylo blahoplné učení Kristovo zhořčeno zvláště mnohým národům slovanským, k nimž přicházelo zároveň s germanisací. V Korutansku zejména veškerá správa oetla se v rukou německých hrabat, a valnou částí půdy obdarování jsou pánové světští a ještě štedřeji kláštery a biskupství, především arcibiskupství Salzburské (od r. 798), jižto všichni zaváděli na svá panství přečetné kolonisty německé, jejichž vlivem pak Slovinci se odnárodňovali. A tak měl veliký tento převrat v Korutansku i ten následek, že Slovinci zůstali až do reformace bez národní literatury.

2. Knížectví České 662—830.

§. 11. Doba pověstí. První Přemyslovci.

Po smrti Samově po 130 let nic nepíše se o Čechách v letopisech souvěkých, jen starodávné národní podání, zachované dílem nejstarším dějepiscem Kosmou, jenž žil o 4 sta let později, některé příběhy nám poněkud odhaluje. Sem patří jmenovitě cyklus pověstí soustředěných kolem Libuše; Krok a dcery jeho Kázi, Teta i Libuše, Přemysl, dívčí válka. Od Přemysla a Libuše původ vzal nový knížecí, později královský rod, jenž panoval Čechám více než 500 let, až do r. 1306. První nástupci Přemyslovi byli: Neza mysl, Mnata, Vojen, Vnislav, Křesomysl, Neklan a Hostivít, otec Bořivojův. Jména a posloupnost jejich zachovalo nám staré podání, málo však o skutečích jejich.

[*Války s Karlem Velikým*]. Ze stavu věcí v okolních zemích toho času můžeme souditi, že Čechům i tehda zlým nepřitelem byli Avarové; k tomuto nebezpečnosti od východu přišlo nové a větší z říše Francké za Karla Velikého. Čechové po prvé setkali se s ním jako spojenci jeho proti Avarům r. 791. Brzy potom pokusil se o jich podmanění a obrácení na křesťanství.

K tomu účelu vypravil se dvakráte do Čech, r. 805 a 806, ale vzav po každé škodu vrátil se s nepořízenou; nicméně Čechové uvolili se, jak se zdá, k ročnímu poplatku 120 volů a 500 hřiven stříbra. V podobné odvislosti oetli se tehdy také Moravané; avšak oba bratrští kmenové zbavili se poplatku nepochybně hned po smrti Karla Velikého, za slabého jeho nástupce Ludvíka Pobožného (814—480) a nesvorných tohoto synův.

[*Neklan a Vlastislav.*] Za knížete Neklana vojvoda Lučanů Vlastislav zamýšlel prý sám zmocniti se panství nad Čechy, ale v bitvě na poli Turském byl poražen na hlavu od udatného Čestmíra, vojevůdce Neklanova, ztratil život. Čechové potom Lucko uvedli v poslušenství svého knížete. Neklan šetřil nevinného syna Vlastislavova, teprve pacholete, a chtěl jemu i zachovati otcovské panství. Ale pěstoun jeho, aby se zvěděl Neklanovi, zabil pachole; za tuto nešlechtnost odměnil se mu kníže jen tím, že mu dal na vůli, jakou smrt by udělal sám sobě. I oběsil prý se ohavník na olši, která se ukazovala ještě za času Kosmova.

3. Osudové Čech a Veliké Moravy. Maďaři. 830—906.

§. 12. *Mojmír I. 830?—846.*

[*Rozsah Veliké Moravy. Přibina.*] Méně ještě než o Česích po smrti Samově víme o Moravanech, k nimž táhnou se některé zprávy dějepisné teprve z první polovice IX. věku.

Prvním knížetem Moravanů jmenuje se Mojmír; netřeba však pochybovati o tom, že dávno již před ním Moravská říše kvetla pod žezlem Mojmírovcův. Moravanů sídla a panství Mojmíra I. jen na západě mělo tytéž hranice, které nyní; na sever však sahalo valně do Opavska a Těšínska, na východ přes veškeré Slovensko v Uhřích a na jih daleko za Dyji. Hlavou této říše Velkomoravské byl staroslavný Velehrad (blíž Uherského Hradiště), sídlo knížecí. Slovensko, tehdy snad údělné knížectví, držel *Přibina*, sídlem v Nitře, pod vrchním panstvím příbuzného svého Mojmíra I. Oba knížata žili spolu ve sváru a v bojích, až Přibina donucen utéci ke králi Ludvíkovi Německému; od něho po některém čase (848) obdržel Pannonii obydlenu Slovy, mezi nimiž pak zaváděno křesťanství a stavěny chrámy umělci a řemeslníky od salzburského arcibiskupa Liutprama poslanými.

[*Válka s Ludvíkem Německým.*] Ludvík Německý (813 až 876), jenž smlouvou verdunskou obdržel východní třetinu říše Francké jako samostatné království Německé spolu s právem na poplatek český a moravský, hleděl ihned obnoviti moc svou nad sousedy slovanskými, a někteří Čechové podporovali sami úmysly jeho. L. 845 přišlo totiž 14 lechů českých do Řezna i dali se pokřtiti se svým komonstvem, nepochybně aby zjednali si od krále pomoc ve vzdorech svých proti knížeti zemskému. Hned roku 846 Ludvík vtrhl z Rakous na Moravu, sesadil Mojmíra I. s panství a povýšil na knížecí stolec synovce jeho Rostislava. Stejným úmyslem obrátil se odtud do

Čech, odkud však, velikou vzav škodu, dal se na útěk; s koncem ještě žalostnějším potkala se druhá jeho výprava r. 849, tak že se úmysly jeho proti Čechům nepovedly.

§. 13. Rostislav 846—870.

[*Morava stane se nezávislou na Němcích.*] Vítězstvími těmito povzbuzen jsa kníže moravský Rostislav odepřel Němcům vyžadované poslušnosti a mnoholetými válkami s Ludvíkem a synem jeho Karlo manem, jenž Korutany spravoval, dobyl Moravě úplné a dokonalé samostatnosti; od té doby, ne-li dříve, knížata moravští přidávají si titul královský. V bojích těchto zabit jest od Moravanů Přibina, věrný spojenc Němcův, a nástupcem jeho v Pannonském knížectví stal se jeho syn Kocel (860—874).

[*Svatý Cyrill a Methoděj.*] Rostislav hleděl zemi svou vybavit také z moci biskupa pasovského a arcibiskupa salzburského, a to z dvojí příčiny. Missionáři němečtí, neznajíce mluvy lidu moravského, beze všeho vyučování křtili, kdo křest přijati chtěli, ale pokřtění hověli napořád zvykům pohanským; důležitější ještě byla politická stránka křesťanství od Němců zaváděného, neboť kterákoli země patřila ke kterékoli dioecesi německé, ta čítána také ku panství panovníků německých.

Aby tedy národu svému otevřel čistý pramen nauky Kristovy a zároveň upevnil nezávislost říše Moravské na Němcích, vypravil r. 863 poselstvo k císaři východořímskému Michalovi s tou prosbou, aby Moravanům poslal věrozvěsty, kteří by slovanským jazykem lid vedli k spasení. A Michal Rostislavově prosbě vyhověl, že lépe jí vyhověti nemohl. Vybral k tomu cíli dva pravé vyvolence Páně, muže veleučené, vzácné vzory etnosti a nadšenosti, bratry Konstantina a Methoděje, rodem ze Soluně v Macedonii. Zvláště Konstantin slynul učeností neobyčejnou, tak že obecně mudrcem jest nazýván; on vynalezl první litery slovanské (snad hlaholské) a vyložil velikou část písma svatého na jazyk slovanský, ve kterémžto díle později Methoděj pokračoval.

Příchodem svatých apoštolů na Moravě r. 863 nastalo rozechvění radostné; dychtivě hrnul se k nim lid se všech stran a nadšeně obcoval službám božím a jiným obřadům, jež svatí bratři konali jazykem slovanským. Za málo let Morava veškera získána jest učením Kristovu; tehdy také Rostislav stal se křesťanem. Ale čím utěšeněji dařilo se dílo bratřím svatým, tím více rostlo záští duchovních pasovských, zejména biskupa, jemuž takto veliká část dioecese obracela se

v níveč. Nemohouce jinak biskupové němečtí vinili Konstantina a Methoděje, že rozsévají učení kacířské.

Aby se z takových pomluv očistili, Konstantin a Methoděj r. 867 podnikli cestu do Říma, a papež poznav pravověrnost jejich schválil liturgii slovanskou. Konstantin sklíčen jsa chorobou vstoupil v Římě do kláštera, kde přijal řeholní jméno Cyrill a dvě léta potom zemřel y Pánu (14. února) 869; nejspíše téhož roku Methoděj posvěcen za arcibiskupa pannonskomoravského. Vraceje se z Říma pobyl delší dobu v Pannonii; přes všecku záštitu papežovu i tam pronásledovala jej nepřízeň biskupa pasovského, jenž konečně Methoděje i jal a přes dvě léta věznil, až církevní klatba naň uvalená apoštolem našemu vrátila svobodu r. 873.

[*Válka s Ludvíkem Německým.*] Zatím však staly se na Moravě veliké převraty. Ludvík Německý, snaže se zameziti vzrůst moci krále Rostislava, způsobil proti němu několik výprav válečných, avšak bez účinku; ale konečně padl Rostislav přece v moc jeho zradou synovce svého Svatopluka, úředního knížete nitranského (r. 870), Ludvík dal Rostislava zbaviti zraku a uvrci do vězení v Řezně, kde také život svůj dokonal; zároveň vtrhl Karloman do Moravy a postavil nad ní své markrabí rakouské Viléma a Engelskalka.

§. 14. Svatopluk 871—894.

[*Morava zbaví se opět vlády německé 871.*] Z návodu markrabí Viléma a Engelskalka byl i Svatopluk uvězněn v Němcích. Než brzy vzhopili se Moravané vedeni jsouce knížetem Slavomírem z rodu Mojmirova a vetřelce vypudili ze země. Karloman, vida neshodnost přemoci jinak toto vzbouření, Svatopluka z vězení propustil a nabídl mu knížecí korunu moravskou, porazil-li by v čele Němců Slavomíra. Svatopluk na oko svolil, avšak vojsko německé, které provázelo jej do Moravy, jest od něho úkladně přepadeno v čele Moravanů, s nimiž se byl smluvil; a všecko zničeno; i Vilém a Engelskalk zahynuli v tomto boji (871). Následující dvě desetiletí jsou nejslavnější dobou moravských dějin.

Ludvík Němec učiniv několik marných výprav proti Svatoplukovi a spojenci jeho Bořivoji, knížeti českému, přinucen byl umluvití s nimi mír r. 874, kterým zbavení jsou všeliké závislosti od Němců kromě jakéhosi poplatku.

[*Poměry v Němcích.*] Dvě léta po míru tomto zemřel Ludvík Německý, a tři synové jeho rozdělili se o království; Bavorsy, Korutany a Pannonii obdržel Karloman, jehož dědicem (r. 880) stal se nemanžel-

Téhož roku zemřel Svatopluk, zůstaviv tři syny Mojmirá, Svatopluka a Svatoboje (?), z nichž nejstarší Mojmir nastoupil v knížectví.

§. 15. Mojmir II. 894—906.

Král Arnulf učinil s Mojmirém II. příměří, maje před sebou výpravu do Itálie; ale přišed z Říma, kde korunován byl na císařství (895), znova začal válku. V této nouzi, dávše se pod ochranu Arnulfovu, opustili Moravany knížata čeští Svytlíhněv a Vratislav synové Bořivojovi, jimž druhdy Svatopluk nechtěl dopustiti vlády nad voškerou zemí Českou, nýbrž jen nad vlastními Čechy kolem Prahy, tak že jako druzí vojvodové jednotlivých kmenů českých bezprostředně musili poslouchati Moravy. Tolikéž vzbouřil se proti Mojmirovi bratr jeho Svatopluk pomocí vojsk Arnulfových. Mojmir však bratra přemohl úplně a všem nepřítelům odpíral šťastně, až syn Arnulfov Ludvík Dítě učinil s ním mír.

[Záhada Veliké Moravy 906.] Za válek těchto Maďari, mocně sevření byvše v bydlíštích svých na dolním Dunaji s jedné strany od Bulharů, s druhé od Pečeněhů, hledali si nových sídel. Vedeni jsouce Árpádem obrátili se do nynějších Uher a opanovali zemi tuto zhoubnými válkami (894—899), v nichž slovanské obyvatelstvo dílem jest vyhubeno, dílem do hor pomezních rozplašeno, nebo jako robotující sedláci a pasteveči v nevolnictví uvedeno; potom si podmanili Valachy v Sedmilhadech a posléze jali se loupežně projížděti všecky země sousední. Také statečný Mojmir nepochybně zahynul v boji s nimi, a Morava upadla pod jarmo maďarské krátce před r. 906; tehdy také královský Velehrad lehnuv popelem na vždy vzal za své.

S Mojmirém II. z dějin mizí rod Mojmirův. Až do jeho dnů bývala Morava střediskem politiky českoslovanské, od pádu Veliké Moravy byla hlavou České říše Praha; církev pak Methodějova, ač památka liturgie slovanské ještě dlouho se udržela, odlončena jsouc Maďary úplně od Byzance, klesla pod převahou církve latinské, jejíž nadvláda vedla ovšem k dokonalému úpadku bohoslužby i písemnictví cyrillského, čímž počala se zároveň porušovati i svéráznost národa českého.

Od té doby kveťou na území našeho mocnárství kromě Haliče a Bukoviny ze starších časů říše Česká a Charvatská a nově vzniklá Maďarská; země alpské jako druhdy i potom náležejí k říši Německé, jež i v říších dříve jmenovaných na rozvoj veškerých poměrů měla vliv rozhodný.